

Kan det röra sig om Improformance?

VARIA2016 Improvisationsfestival, Atalante, Göteborg 18-20 nov.

Dans, musik, ljud, röst, språk, bild ... Nästan hela skalan av konstnärliga uttryck ställer sig på rad som möjliga ledord till begreppet improvisation, en form av scenkonstnärlig oförutsägbar aktivitet som med tio år på nacken etablerat sin egen festival i Göteborg under namnet Varia. Den som en gång initierade festivalen och som hela tiden varit dess ledare och organisatör är konstnären Lisa Larsdotter Petersson. Hon besökte Härnösand i maj i år och genomförde då en mycket uppskattad workshop för ett dussintal konstnärer i den norrländska regionen, om kroppens förmåga till eget uttryck i rörelse och röst som fysiskt språk eller kroppsliga meddelanden. Hur fenomenet improvisation kan gestaltas i färdiga verk fanns det således goda möjligheter att bevittna i Varia, med både nordiskt och internationellt deltagande.

I mitt besök på Atalante och Varia framfördes under tre kvällar fem föreställningar, där de fyra första benämndes duetter och den sista en trio. I *Double Act* (Seke Chimutengwende och Kate Hilder) möts en man och en kvinna i en till synes öppen atmosfär av generositet, glädje och tillgivenhet. Han pratar om "the opportunity of life", hon pratar om "bubbles", via alltifrån gutturala ljud till mera hörbara ord, om kanske fria tillstånd, om alla möjligheter som erbjuds. Föreställningen ger sken av dröm. Dimridåer av rörelser omgärdar den punktvisa dialogen och övergår till ibland vindlande solodans, ibland statiska tablåer, fria utsvävningar, samklang, brott och samklang igen. I nästa spel, *I see your face* (Karin Johansson och Catherine Magill), sätter sig den ena aktören vid en flygel och skapar märkliga egenljud inne i flygellådan. Den andra aktören går ut på golvet i fri dans, börjar berätta om en dramatisk händelse i fragmentariska meningar, övergår i "tysta" gester, i en sorts förklarande mimik till ljuden från flygeln.

Verket *The Confluence* (Michael Schumacher och Thomas Schumacher) börjar i mörker som sakta tonar upp till svagt ljus. Två gestalter står vid en flygel och börjar röra sig försiktigt åt olika håll, möts snart och prövar att föra samman sina kroppar i olika tablåer. I det svaga motljuset skapar de en gemensam visuell kropp som korresponderar geometriskt med flygelns formspråk. Det är mycket vackert och får mig genast att se det som en medveten konstbild. De fortsätter mötas i dans och gester, ibland spelar den ene på flygeln, innan de åter invecklar och kopplar varandra till en gemensam kropp.

I duetten *Average Bastards* (Jhon Hegre och Céline Larrère) lotsas publiken in till ett scenrum som gjorts om till hybrid mellan arena och salong, med stolar utspridda som i ett väntrum eller vardagsrum. Publiken blir scenografi, åskådarna blir passiva deltagare och objekt som aktörerna måste förhålla sig till. Dessa två agerar i början som skuggbilder bakom en ljusridå, innan den ena, en havande kvinna, kommer ut i rummet bärande en stor sombrero på huvudet. Hon dansar först lätt och lekfullt fram mellan publiken, innan hon blir alltmer kroppsligt intensiv i uttrycket, utstötande lösa ord och avhuggna bitska utsagor om aktuella företeelser som i en rituell självsuggestion. Den andre, en man med banjo, har då tågat in och fingrar på instrumentets låda, formande ljudröster som ett sorts medlande och hjälpande samtal med kvinnan.

I programbladet presenterades finalkvällens trioföreställning *The End to be Continued* (Andrew Morrish, Peter Trotman och Lisa Larsdotter Petersson) med underrubriken "Vad händer när soloakter börjar prata med varandra? Vad händer när soloaktörer börjar göra det?" Det fria samtalet är kanske den bästa liknelsen för improvisation, hur det bygger på utbyte av erfarenheter och hur denna kunskap kan prövas i nya frågor och förslag.

Det sker säkert lättare med flera aktörer inblandade, men även i enskilda partier med bara en aktör kan det uppstå monologiska samtal eller växlingar.

Det 45 minuter långa verket blev festivalens höjdpunkt och något av sammanfattning. En bit in i verket intar en ny aktör scenen, en man i blå skjorta, en färg som han genast i hög volym åberopar: "I'm wearing blue and my eyes are blue ..." I motsats till tidigare undanglidande och dubbeltidiga förvecklingar artikuleras plötsligt ett klart budskap med den bestämdaste röst och fysiologi. "It's time for someone to be loud, it's time for someone wearing blue to be loud, it's time for someone with blue eyes to wear a blue shirt big enough to be pregnant in, loud!" Det fortsätter med att den andre mannen berättar drömligt om ett hiskeligt nattmöte med Freud, medan kvinnan i nästa steg spottar och fräser mot allt och alla omkring henne innan hon ögonblicket senare förklarar sig som "very nice". Mot slutet samsas alla tre aktörerna gemensamt nedtonande, där de förklarar inför sig själva och inför publiken att allt kommer att bli bra, att inte oroas, för det är ända bara slutet på början, "the end of the beginning". Överfört till ett samtals dramaturgi skulle man kunna se det improviserade spelets process som repliker och motrepliker, missförstånd och förklaringar, en diskussions utveckling från givande och tagande till meningsskiljaktigheter och sammanbrott men som till slut återställt i en slags försonande överenskommelse.

Med kroppsrörelser från det dansanta till abstrakta gester och närmast gymnastiska övningar, med rösten från strupstönande besvärjningar till en sorts informella replikväxlingar och korta sakliga meddelanden, med ljud från attacker mot material och instrument till ren musik, med visuella inslag från skuggbilder bakom ljusridå till en installation med publik i scenrummet – alla dessa uttryck under de tre kvällarna skulle lätt kunna kännas igen från samtida dans, teater, musik och konst. Det som skiljer ut sig är de oförutsägbara glidande mellanrummen och sammanbindningarna, som om vi ibland befann oss i ett vakuum, svävande tyngdlösa i en kanske främmande konstnärlig intergalax. Vi känner igen oss, men var befinner vi oss?

Om begreppet improvisation är ett av flera arbetssätt inom kanske alla konstformer, desto intressantare blir det när det som här upphöjs till just sin egen konstform. Jag medger att jag kände mig tveksam innan, medveten om alla konstnärliga minfält som det frammanar. Det vore ju ett enkelt svar att säga att det rör sig om scenkonst eller bara konst, för det är väl det som det handlar om, men som Ulf Linde en gång ungefär uttryckte det; jag säger hellre att det här är en oljemålning än att det är konst. Så låt oss fixera på vad som utmärker ett improvisationsverk.

Om improvisationens kärna pekar mot det icke planerade så tror jag ändå inte att gesten och uttrycket i en improvisation kan vara helt avskuret från sammanhanget omkring. Improvisation skulle kunna tas för en oplanerad performance, något som skapas i ögonblicket eller där varje nytt nästa steg och skeende har ett avsiktligt frö i det föregående steget (namnförslaget *improformance* poppade upp i mig vid ett tillfälle på Varia).

Improvisationsformen verkar skapa ett eget händelsefält i mellanrummet mellan manus och det oskrivna, mellan plan och det ögonblickliga. Det kan synas som en omöjlig akrobatisk ekvation, men kanske måste verktyg lånas från bägge hållen. Publiken märker det knappast, eller bryr sig inte, då en tränad aktör kan agera "som om" förloppet verkar förutbestämt, "som om" det verkar ögonblickligt påkommet. Spelar det någon roll egentligen, hur det görs? Det är ändå det färdiga verket i sin helhet, i sin form, sitt uttryck och framförande som till sist måste ses som avgörande. Alltså verkets ansikte,

det vi uppfattar från publikens håll, det vi ser och hör, och inte den mängd tankar, viljor och beslut som rör sig inne i aktörens huvud och som vi inte kan veta något om. Denna osäkerhet om vad det är vi tittar på är kanske problemet i improvisationsformen men är samtidigt dess egenart och styrka, hur den terroriserar och lånar från andra sceniska konstformer men ändå vill stå helt fri från dem. Den är en besökare på konstaren samtidigt på väg ut och på väg in, och det går aldrig att känna igen den som en tidigare gäst.

Som jag nämnde tidigare ligger karaktären i en improvisation mycket nära ett pågående samtals öppna förhållningssätt, hur det leker och blandar ett antal givna faktorer. Varför vi så gärna söker uppriktiga samtal med varandra är att vi inte vet vad som kan komma ut av det, vi hoppas helst att bli överraskade och omtumlade av nya perspektiv. Jag inbillar mig att det just är en sorts upplevelses omtumling som kan vara improvisationsaktens meddelande och innebörd, om man nu ska försöka hitta ett budskap i något som i förväg inte har någon agenda förutom sin vilja att levandegöra ett sceniskt rum och ett ögonblick.

Text: Jan K Persson
Volym 2016-12-16

Hemsida VARIA: www.varia-impro.se